

Vaas van Vreugde

Een verdwenen monument?

G.G. Kroon en Eddy Smits (BAM)

Oudere Bosschenaars zullen zich zeker herinneren, dat tot het eind van de jaren zeventig van deze eeuw het Stationsplein werd opgesierd door een grote stenen, meer dan menshoge, monumentale vaas.

De beeldhouwer van dit kunstwerk was Louis J. Vreugde ('s-Hertogenbosch 1868 - Haarlem 1936), zoon van een meubelmaker.

Zijn kunstopleiding ontving hij aanvankelijk op de Koninklijke School voor Nuttige en Beeldende kunsten, waar hij veel eerste prijzen in de wacht wist te slepen. Zijn talent ontwikkelde hij verder te Den Haag (Academie voor beeldende kunsten), Roermond (Kunstwerkplaats architect Cuypers), en op buitenlandse ateliers te Berlijn (Begos), Hannover en Münster (Rüller). In Den Haag werkte hij mee aan de sierbeelden van het station van de IJzeren Hollandse Spoorweg.

In 1900 vestigde hij zich als zelfstandig kunstenaar te Haarlem. Van 1903 tot 1919 fungeerde hij ook als leraar figuurboetsen aan de School voor Kunstnijverheid aldaar. Hij ontving van diverse zijden opdrachten voor grafmonumenten en andere beeldhouwwerken, waaronder de 'grote monumentale vaas te 's Bosch'. Tussen 1912 en 1926 leverde Vreugde bovendien beeldhouwwerken in en aan het Tropenmuseum te Amsterdam, zijn belangrijkste werk. Met name de twee borstbeelden in de hal, de Eerste Schipvaart der Nederlanders naar Oost-Indië in de vestibule, en de Indische Dwerghert-verhalen op de eerste galerij (te vergelijken met ons middeleeuwse epos Van den Vos Reinaerde).

's-Hertogenbosch Belang

Op de 'Bossche' vaas - een van zijn kleinere opdrachten - stond de in steen gehouwen geschiedenis van de stad uitgebeeld. In 1912 wilde het bestuur van de vereniging 's-Hertogenbosch Belang bij gelegenheid van haar 12½ jaar bestaan aan de gemeente een monumentale vaas schenken. Als locatie voor de vaas had de jubilerende vereniging het rozenperk op het Stationsplein op het oog. B&W waren van deze plaats niet zo gecharmeerd: de vaas zou - 2,50 meter hoog, en, gevuld met bloemen, zelfs 3 meter - afbreuk doen aan het effect van de nabijgelegen Drakenfontein. Een te overdadig effect '...tot schade van de edele soberheid, die den aanleg van het voorliggende

vlakke terrein siert'. Bovendien lag de as van de Stationsweg en daarmee het rozenperk, min of meer scheef ten opzichte van het midden van het stationsgebouw. Door dit middelpunt te accentueren zou die afwijkende lijn extra opvallen. Als alternatief gold het Julianaplein, snijpunt van drie wegen en bij uitstek geschikt tot plaatsing van een sierlijke vaas.

De gemeenteraad sprak zich als volgt uit over dit aanbod: het raadslid Scheffers vond het rozenperk vóór het station precies de aangewezen plaats. De fontein zou er immers door verheven worden. Hij had advies ingewonnen bij Eduard Cuypers, de bouwmeester van het station, die daarmee instemde.

Het raadslid F.J. van Lanschot wenste eerst een model van gelijke afmetingen ter plaatse op te stellen om later definitief te beslissen. Door de permanente aanwezigheid van een agent bij het station achtte hij de vaas daar beter beveiligd tegen vandalisme dan op het Julianaplein. Zijn voorstel voor een gipsmodel bij wijze van proef nam de raad over. Ook Vreugde wilde graag eerst een afgietsel van de vaas als model plaatsen.

De vereniging bleef bij haar eis tot plaatsing op het Stationsplein en dreigde anders haar schenking in te trekken. Mocht de vaas niet goed in het rozenperk passen, dan kon men immers nog altijd het perk enigszins van vorm wijzigen. De teruggevonden ontwerptekening laat zien dat het perk inderdaad is aangepast voor de plaatsing van de vaas.

De gemeenteraad besloot het aanbod aan te nemen. In 1913 verscheen de vaas in het straatbeeld. Zij overleefde het oorlogsgeweld, waaraan het veelgeroemde stationsgebouw van Cuypers ten offer viel. Tientallen jaren sierde de vaas de entree van de stad, totdat zij in 1978, in verband met de reconstructie van het stationsplein (tijdelijk) verplaatst zou worden. De vaas was toen al zeer sterk verweerd en vertoonde scheuren. Het materiaal, zandsteen,



De vaas in volle glorie op het Stationsplein (Foto: Stadsarchief, HTA, stamboeknr. 396).

bleek te zacht om permanent aan de openlucht blootgesteld te worden.

Tijdens de reconstructiewerkzaamheden aan het Stationsplein zou de aannemer de vaas in de groenstrook plaatsen. Die operatie verliep niet volgens plan. De slechte toestand van de vaas liet verplaatsing door een kraan niet toe. Het alternatief, verschuiven op balken lukte evenmin. De vaas viel in enkele grote stukken uiteen. De beschadigde stukken bleven aanvankelijk aan het Stationsplein liggen, tot ergernis van veel ingezetenen. Herstel van de vaas werd niet meteen ter hand genomen, omdat men niet wist of dit mogelijk was. In afwachting van de eventuele restauratie werden de delen overgebracht naar Glaudemans Natuursteenindustrie B.V. te 's-Hertogenbosch.

De voorlopige conclusie van deskundigen van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg (R.D.M.Z.) in 1979 luidde, dat herstel mogelijk was door verlijming en opvulling van de verweerde gedeelten. Op deze wijze konden de beeltenissen weer worden teruggebracht. Plaatsing in de openlucht was echter voorgoed uitgesloten in verband met de slechte conditie van het materiaal. Dit advies bleek te optimistisch. Nader onderzoek wees uit dat de

vaas te verweerd was om een verantwoorde restauratie uit te voeren. De rijksdienst moest dan ook uiteindelijk een negatief advies uitbrengen.

Pleidooi voor herstel

Een voorstel voor een replica, in een geschikter materiaal, haalde het vanwege de hoge kosten toen niet. De vaas bleef jarenlang bij de firma Glaudemans en diens opvolger liggen, totdat het bedrijf failliet ging. Zij verhuisde toen naar de terreinen van de gemeentelijke kwekerij. Ook hier vormde ze een sta-in-de-weg, toen de terreinen een woonbestemming kregen. Uiteindelijk vond de vaas een plaatsje bij de gemeentelijke Bouwhistorische en Archeologische Dienst aan de Bethaniestraat. Al die tijd is de vaas ook daar blootgesteld aan de buitenlucht. Van de oorspronkelijke glorie bleef weinig over. Is daarmee het kunstwerk voorgoed verloren? Zeker niet. Van de beeltenissen op de vaas bestaat namelijk een uit drie delen bestaand gipsmodel op ware grootte, lange tijd bewaard in het atelier van Vreugde te Haarlem. Zijn weduwe bood het gipsmodel in 1966 aan de gemeente 's-Hertogenbosch aan, die de schenking met het oog op een eventuele restauratie graag aanvaardde. Zo werd het



De in slechte toestand verkerende vaas, kort voor de verwijdering (Foto: Stadsarchief, HTA, stamboeknr. 50.298).

model, van begin 1967 tot vandaag, opgeslagen op de zolder van het pand 'De Moriaan', (de V.V.V.).

Het gipsmodel kan zeker gebruikt worden voor een replica van de vaas. Wie neemt hiertoe het initiatief? En wie draagt de kosten? De nieuwe inrichting van de Stations-area vergt uiteraard een alternatieve plaatsing; dat zou de middenberm van de Stationsweg kunnen zijn, óf de al in 1912 geopperde plaats: het Julianaplein.

Hopelijk worden de resten van de vaas én het gipsmodel ergens tentoongesteld uit respect voor het werk van de



Een deel van het gipsmodel (Fotoarchief BAM: foto Sterk d.d. 3-9-1969, nr. 4353).

uit 's-Hertogenbosch afkomstige beeldhouwer Louis Vreugde. Herplaatsing van de vaas in het straatbeeld is natuurlijk het beste eerbetoon aan een kunstenaar van formaat.

Bronnen

- Biografische gegevens aangeleverd door G.G. Kroon.
- Stadsarchief 's-Hertogenbosch: Notulen gemeenteraad 30 mei 1912, no. 34, pag. 68-70; notulen gemeenteraad 20 juni 1912, no. 26, pag. 20-21; Semi-Statisch Archief -1.853.3, dossiernr. 31471: 'Kunstwerken en gedenktekens. Aanbod en plaatsing van vaas van L.J. Vreugde nabij het station 1966 t/m 1980'.